

Alexander Gogel (1765-1821)

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij financiële steun van de Stichting Daendels, De Nederlandsche Bank, de M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting, de Stichting Geschiedenis van de Overheidsfinanciën en de Stichting Fonds voor de Geld- en Effectenhandel.

Afbeelding op het omslag: portret van Alexander Gogel, tekening (deelkopie) naar schilderij van M.I. van Bree, 'De intocht van Napoleon in Amsterdam in 1811', zie hierna afb. 21.
Schets aanwezig bij Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, IB 02002100.

Dit proefschrift heeft geen eigen ISBN.
Het ISBN van de handelsuitgave is 978-90-8704-633-0

© 2017 Jan Postma & Uitgeverij Verloren
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

Typografie: Rombus, Hilversum
Omslagontwerp: Frederike Bouten, Utrecht
Druk: Wilco, Amersfoort

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Alexander Gogel (1765-1821)

Grondlegger van de Nederlandse staat

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof.mr. C.J.J.M. Stolker,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op dinsdag 14 februari 2017
klokke 16.15 uur

door

JAN KLAAS TJIPKE POSTMA

geboren te Groningen
in 1942

Promotor: Prof.dr. H. te Velde

Promotiecommissie: Prof.dr. J.Th.J. van den Berg
Dr. J. Oddens
Prof.dr. J.S. Pollmann
Prof.dr. N.C.F. van Sas (Universiteit van Amsterdam)
Prof.dr. W.R.E. Velema (Universiteit van Amsterdam)

Inhoud

1	Inleiding	9
	Alexander Gogel als vernieuwer	9
	De waardering van de Bataafs-Franse tijd	12
	De politieke biografie als vergrootglas	16
	Beeldvorming	18
2	De voorbereiding van de Bataafse Omwenteling	22
	Afkomst, jeugd, koopmanschap	22
	Kennismaking met de patriotten	27
	Gogel als activist	31
	Een poging tot omwenteling	35
3	Het roerige begin van de Bataafse Republiek	40
	De omwenteling in Amsterdam	40
	Chaotische politieke verhoudingen	46
	De strijd in Amsterdam om de Nationale Vergadering	55
4	Een fase van politieke heroriëntatie	60
	Nationale invalshoek	60
	De politieke strijd in en buiten de Nationale Vergadering	63
	Oprichting van <i>De Democraten</i>	67
	Het programma van de redactie van <i>De Democraten</i>	71
	Toespitsing van de politieke tegenstellingen	77
	Politieke impasse en doorbraak	81
5	Het tumultueuze voorjaar van 1798	90
	Gogels aantreden als agent	90
	De Staatsregeling	98
	Aan de slag	101
	Politiek klimaat	105
	De ontknoping	111

6	Een nieuwe start	116
	Een nieuwe politieke omgeving	116
	Gogel en de internationale handelspositie	123
	Een nieuw begin als agent van Financiën	127
	Een politieke terugslag	138
7	Gogels worsteling met politieke stagnatie	142
	Grote onzekerheid	142
	Gogels werk als agent	149
	Bemoeienissen met de Nationale Konst-Gallerij	156
	Discussie over de constitutie	164
	De staatsgreep van 1801 en Gogels ontslag	169
8	Terug in de ‘wereldstad’	172
	Persoonlijke omstandigheden	172
	In afwachting van een nieuwe kans	178
	Hand- en spandiensten	183
	Verkenning van een nieuw politiek bestel	192
	Eerste consultaties van Schimmelpenninck	195
	Afronding van de onderhandelingen	198
9	Minister onder raadpensionaris Schimmelpenninck	207
	De macht van de raadpensionaris	207
	Gogel opnieuw aan het hoofd van Financiën	212
	Schimmelpennincks bewind onder vuur	223
	De onderhandelingen in Parijs	227
	De nieuwe koning	234
10	Dienaar of bewindsman	239
	De komst van de monarchie	239
	Gogels activiteiten als minister: consolidatie	250
	Het Continentale Stelsel	262
	Ontslag	267
11	Gogel tijdens de Inlijving	275
	Adviseur van de keizer	275
	Vorbereiding van het organieke decreet	279
	Gogel als intendant	287
	Een grimmiger politieke situatie	296
12	Gogel tijdens en na de Oranje-omwenteling	304
	De Oranje-omwenteling	304
	Overdracht van Gogels functies	309

Vertrek van Gogel uit Amsterdam	318
Gogel in Frankrijk	323
13 <i>Elder statesman</i> in de restauratiemonarchie	329
Terug in Nederland	329
Het aanbod van december 1814	335
Buiten het gewoel	339
Adviseur van de koning	345
Ziekte en overlijden	355
Epiloog	360
Grondlegger van de Nederlandse staat	360
Koopman-politicus	366
English summary	371
Nawoord	375
Bronnen en literatuur	377
Gebruikte afkortingen	377
Archivalia	377
Literatuur	378
Verantwoording van het beeldmateriaal	396
Personenregister	397
Over de auteur	402

I Inleiding

ALEXANDER GOGEL ALS VERNIEUWER

Alexander Gogel was een fascinerende man die een boeiend leven leidde in de Bataafs-Franse tijd (1795-1813), een tumultueuze periode met een aantal staatsgrepen en wisselingen van regime en staatsinrichting. Gogel had gedurende de gehele periode grote invloed als een spin in het bestuurlijk-politieke web van Nederland. Hij was begeistert door het streven de zeven gewesten om te vormen tot een eenheidsstaat, waarvoor hij het financiële fundament tot stand bracht. Baanbrekend was ook zijn ontwerp van een nationale bank, op basis waarvan naderhand De Nederlandsche Bank werd opgericht. Zijn invloed was echter breder. Een belangrijke culturele vernieuwing was zijn initiatief tot de oprichting van de Nationale Konst-Gallerij, de voorloper van het huidige Rijksmuseum. Ook nam hij intensief deel aan de strijd over de constitutionele vormgeving van de nieuwe staat en stelde hij enkele malen uitvoerige schetsontwerpen van nieuwe staatsregelingen op.

In nagenoeg ieder boek over de Bataafs-Franse tijd komt Gogel wel voor, toch blijft zijn persoon bijna altijd slechts fragmentarisch belicht. Bovendien is er het traditionele beeld van een koopman die tegen zijn zin in de politiek terecht kwam en deze aversie tegen de politiek zijn leven lang volhield. Deze politieke biografie wil niet alleen een volledig beeld van Gogel schetsen, maar wil ook laten zien dat hij in afwijking van het traditionele beeld een sterke politieke overtuiging had en dat hij zijn politieke rol vaak met gretigheid heeft vervuld.

Voor het bepalen van de betekenis van Gogel is vooral de vraag van belang of hij samen met anderen in de Bataafs-Franse tijd fundamentele veranderingen tot stand bracht. In hoeverre vormde deze periode een breuk in de geschiedenis van het land? De politicoloog Daalder heeft op dit punt in de geschiedschrijving twee strijdige benaderingen signaleerd. In de ene opvatting voert de continuïteit de boventoon, de andere ziet een breuk in de ontwikkeling.¹ Zelf kiest hij voor de eerste benadering en hij relateert dan ook de veranderingen in de Bataafs-Franse tijd. In een recent verschenen studie meent De Rooy daarentegen dat in de geschiedschrijving de continuïteit een te zwaar gewicht krijgt. Hij neemt de Bataafs-Franse tijd

1 Daalder, 'Oud-republikeinse veelheid en democratisering', 64-68.

juist als voorbeeld van een periode met fundamentele veranderingen.²

Bij Daalder heeft de continuïteit als vanzelf veel nadruk gekregen, omdat hij vooral het huidige politieke gedrag, bijvoorbeeld de regentenmentaliteit, wil verklaren. Kijkend vanuit het heden lijken door wat Te Velde de ‘zuigkracht van de continuïteitsgedachte’ heeft genoemd de veranderingen minder fundamenteel dan ze in werkelijkheid zijn geweest.³ Ook lijken zo de beleidsprestaties van destijds minder groot. We kunnen ons slecht voorstellen met welke moeilijkheden de totstandkoming van een nationaal belastingstelsel, het belangrijkste project van Gogel, gepaard ging.

Gogel zou ondervinden dat de modernisering lang niet altijd zonder horten en stoten verliep en dat de bestuurlijke tradities taai waren, vooral op het lokale vlak. Toch zijn in de Bataafs-Franse tijd ontegenzeggelijk fundamentele veranderingen in politiek, overheidsorganisatie en bestuurlijk optreden tot stand gebracht die ook later nog doorwerkten.

Hoe de verhouding tussen verandering en continuïteit precies lag, kan worden bezien voor elk van de verschillende deelperioden van de Bataafs-Franse tijd. De indeling van deze biografie volgt deze fasering. De Bataafse omwenteling van 1795 bracht de patriotten, de tegenstanders van stadhouder Willem v, aan de macht. Nadat de Bataven drie jaar lang gediscussieerd hadden over de toekomstige staatsinrichting, ontstond er met de staatsgreep van januari 1798 een doorbraak. Kort daarna werd de Staatsregeling, de eerste grondwet van ons land, aangenomen. Tal van projecten die op de vorming van een eenheidsstaat waren gericht, werden principieel aanvaard. De uitvoering daarvan zou nog heel wat moeite zou kosten, zoals Gogel als bewindsman van Financiën ondervond. Een tweede staatsgreep in juni 1798, die mede door Gogel werd geïnitieerd, was gericht op een zuivering van de politieke verhoudingen. De nieuwe ideeën werden daarna – ook door Gogel – verder uitgewerkt, maar er was al spoedig een terugslag. De politieke stagnatie verdiepte zich in de jaren 1802-1805, toen Gogel buitenspel stond, maar zelfs in deze periode leverde hij met het ontwerp van een nationale bank een bijdrage aan de gedachtenvorming over meer eenheid. Vervolgens kwam raadpensionaris Rutger Jan Schimmelpenninck aan de macht, die Gogel tot minister van Financiën benoemde en hem in staat stelde tal van nieuwe regelingen in te voeren. Gogel had toen nooit zo productief kunnen zijn, als hij niet al veel voorwerk had verricht. Onder koning Lodewijk Napoleon bouwde hij voort op de basis die hij in de korte periode onder Schimmelpenninck legde. Tijdens de Inlijving bij Frankrijk werden tal van regelingen aangescherpt, maar ook toen had het in principe rationeel opgezette bestuursstelsel te maken met een weerbarstige werkelijkheid.

De Bataafs-Franse tijd was zeker van groot belang, er is echter veel voor te zeggen de transitieperiode ruimer te nemen en bij 1780 te laten beginnen.⁴ Toen kwam een reeks gebeurtenissen op gang die uitliep op de omvorming van de federatieve Republiek tot een monarchale eenheidsstaat. Pas in het midden van de negentiende

2 De Rooy, *Ons stipje op de waereldkaart*, 11.

3 Te Velde, *Van regentenmentaliteit tot populisme*, 39-40 en 46.

4 Van Sas, *De metamorfose*, 20.

eeuw kwam er een einde aan de onduidelijkheid waarin de Nederlandse staat sinds de jaren 1780 verkeerde.⁵ Vanuit verschillende invalshoeken – politiek, cultureel en economisch – zijn studies verschenen die de periode tussen grofweg 1780 en 1850 schetsen als het tijdperk waarin de lokale verbanden van de oude orde plaats maakten voor een maatschappelijk verband op nationaal niveau. Gogel komt in elk van deze studies voor, wat duidt op zijn invloedrijke positie.

Het werk van Kossmann, waarin de periode 1780-1848 een aparte plaats inneemt als een tijdvak waarin Nederland ‘geen behoorlijk gedefinieerde levensvorm’ kende, is vanuit de invalshoek van de politieke geschiedenis geschreven.⁶ De ‘voortreffelijke vertegenwoordiger van het radicale patriottisme’ Gogel hield zich volgens hem met een zodanig fanatisme met de fiscale hervorming bezig dat de geschiedenis van het radicalisme in het eerste decennium van de negentiende eeuw alleen in fiscale termen beschreven kan worden.⁷ Hoewel in de titel van het boek van Van Sas, *De metamorfose van Nederland. Van oude orde naar moderniteit 1750-1900*, het concept van een langere transitietijd uitdrukkelijk voorkomt, blijft de Bataafs-Franse periode bij hem het hart van de transitie. Van Sas legt vooral de nadruk op Gogels rol als redacteur van het toonaangevende blad *De Democraten* dat in de jaren 1796-1797 de politieke discussie boven het niveau van het alledaagse debat uittilde.⁸

De modernisering van de Nederlandse cultuur staat bij Kloek en Mijnhardt centraal in hun studie 1800. *Blawdrukken voor een samenleving*. Zij zien Gogel als een geëngageerde patriot die een grote bewondering voor de geestkracht van het zeventiende-eeuwse voorgeslacht paarde aan een heilig geloof in een nieuwe, unitarische politieke structuur. Beide overtuigingen kwamen bij elkaar in zijn initiatief om de Nationale Konst-Gallerij op te zetten.⁹

Wat de economische ontwikkeling betreft, zet Verberne zich in zijn Tilburgse oratie van 1947 al af tegen het afzonderlijk bekijken van de periode 1795-1813. De economische stagnatie was namelijk enkele decennia eerder begonnen.¹⁰ Ook latere werken typeren de jaren na 1780 als de ‘terminale fase’ waarin de zieke patiënt – de economie van de oude Republiek – na ‘een langgerekte crisisperiode’ aan een ‘armoedig einde’ kwam.¹¹ De laatste levensjaren van deze Republiek waren niet meer dan ‘een dood tij’. In hun economische standaardwerk *Nederland 1780-1914* zien Van Zanden en Van Riel het samenstel van de enorme schuldenlast en het gedecentraliseerde financiële stelsel als een belangrijke oorzaak van de stagnatie die zich aan het einde van de achttiende eeuw voordeed.¹² De Nederlandse regerende elite deed zijn best de schulden te waarborgen, omdat die elite zijn vermogen daarin had belegd. De gewesten waren verantwoordelijk voor het vergaren van de fi-

5 Zie Kossmann, *De Lage Landen*, deel 1, 39-40 en 166-167.

6 Ibidem, 39.

7 Ibidem, 87.

8 Van Sas, *De metamorfose*, 82.

9 Kloek en Mijnhardt, *Blawdrukken*, 540.

10 Verberne, *Het sociale en economische motief*, 9.

11 De Vries, *De economische achteruitgang*, 167-180; De Vries en Van der Woude, *Nederland 1500-1815*, 786-789.

12 Van Zanden en Van Riel, *Nederland 1780-1914*, 51-53.

nanciële middelen, die ze volgens een vaste verdeelsleutel moesten afdragen aan de Haagse generaliteit. Tussen de gewesten verschilde de belastingdruk per inwoner aanzienlijk. Hoewel er wel veel kritiek was, bestond er geen consensus over een financiële hervorming. Gogel zou later opmerken dat de noodzakelijke remedies niet konden worden ondernomen zonder een stevige schok toe te brengen aan de staat die al zieltogend was.¹³

Van Zanden en Van Riel zien de afbraak van de corporatieve samenleving van het ancien régime, waarin tal van belangengroepen coalities met de regentenoligarchie waren aangegaan, als een van de belangrijkste doeleinden van Gogel en andere Bataafse hervormers. Er zou een eenheidsstaat op basis van patriotse beginselen voor in de plaats moeten komen. Gogels offensief tegen de nogal hechte corporatieve structuur met haar privileges en belemmeringen zou slechts gedeeltelijk succesvol blijken te zijn. Dit proces werd pas veel later, na 1840, voltooid.¹⁴ Omdat Gogel er wel in slaagde de eenheidsstaat een financieel fundament te bezorgen, noemen Van Zanden en Van Riel hem niettemin terecht de meest succesvolle politicus van de Bataafs-Franse tijd.¹⁵

DE WAARDERING VAN DE BATAAFS-FRANSE TIJD

Ondanks de fundamentele hervormingen die zij tot stand brachten, zijn de namen van Gogel en andere bestuurders uit de Bataafs-Franse tijd bij het grote publiek vrij onbekend. Anders dan Van Hogendorp, de wegbereider van Willem I, hebben zij geen plaats gekregen in de collectieve herinnering van de Nederlanders. Dat was vooral een gevolg van de politieke stilte die Willem I en Van Hogendorp na november 1813 over deze periode afkondigden. Daaruit is een onderwaardering voortgevloeid van de Bataafs-Franse tijd die in de geschiedschrijving van ons land nogal ondermaats is behandeld. Willem I nam weliswaar vele oud-patriotten in dienst en handhaafde vele regelingen, tegelijkertijd dempte hij de discussie over het verleden echter zoveel mogelijk af. De meeste spraakmakers hielden zich daaraan. Alleen probeerden in het midden van de negentiende eeuw enkele verwanten van Bataafse politici als Vreede, Wiselius en Schimmelpenninck het blazen van hun patriotse voorvaderen schoon te vege. Opmerkelijk is dat Gogel toen blijkbaar wel zeer gerespecteerd werd. Hij sprak de mensen in het midden van de negentiende eeuw aan, omdat men dacht dat hij, anders dan zijn ruziezoekende kompanen, de politiek had gemedend. Er was toen het beeld van de beheerste en rationele financiële deskundige, onkreukbaar en met grote daadkracht. G.W. Vreede, kleinzoon van Pieter Vreede, probeerde het verguisde Uitvoerend Bewind van 1798, waarin zijn grootvader een leidende rol had vervuld, zelfs vrij te pleiten van kritiek door ernaar te verwijzen dat het dan toch maar het beheer van de geldmiddelen had

13 'Mémoire relativement à l'organisation et aux opérations du ministère des finances' (1806), NA, Gogel, inv. nr. 40, ook aangehaald in Schama, 'The politics of taxation', 107.

14 Van Zanden en Van Riel, *Nederland 1780-1914*, 22.

15 *Ibidem*, 108.

toevertrouwd aan 'een Gogel'.¹⁶ Van Limburg Brouwer, schoonzoon van Gogels geestverwant Wiselius, schreef met een nogal ingewikkelde formulering dat hijzelf 'zulk een achting voor Gogel [had] dat de achting, die hij mijnen behuwdvader schijnt toegedragen te hebben, de mijne voor deze nog vermeerderd'.¹⁷ Alleen Gerit Schimmelpenninck, de zoon van Rutger Jan, uitte zich wat zuinigjes. De uitkomst van Gogels werk voldeed weliswaar aan de verwachting, maar zijn vader had als raadpensionaris niet alle onderdelen van het stelsel even doelmatig gevonden; ook mocht de bijdrage van de 'zeer bekwamen ambtenaar' De Bordes zeker niet onvermeld blijven.¹⁸ Blijkbaar mocht Gogel het glorieuze beeld van de grote raadpensionaris niet in de weg staan.

Thorbecke was de eerste die de politieke stilte echt doorbrak met het oordeel dat de Bataafse revolutie, onze 'grootste omwenteling', noodzakelijk was. Bovendien maakte hij de provocerende opmerking dat hij het gedrag van admiraal Ver Huell die in november 1813 loyaal bleef aan het Franse bewind zeer te rechtvaardigen vond.¹⁹ Ver Huell was een van de weinigen die in 1813 eenzelfde positie kozen als Gogel.

In de tweede helft van negentiende eeuw ontsloot de historicus Jorissen de Bataafs-Franse tijd voor het grote publiek, zijn opstelling was echter tweeslachtig. Hij publiceerde veel over deze toen nog onbekende periode en wijdde in 1874 een publicatie aan een memorie waarin Gogel zijn activistische daden bij de voorbereiding van de Bataafse omwenteling beschreef. Jorissen wraakte het vergeven en vergeten, dat volgens hem voortvloeide uit het feit dat het verleden tot beschamende herinneringen leidde voor alle groepen, ook voor het Oranjekamp.²⁰ Hij uitte de hoop dat in de toekomst vele (auto)biografische publicaties de periode verder uit de duisternis zouden halen, maar zelf onthield hij zich van een oordeel. Negatief was zijn invloed toen hij in 1883 de term 'Franse tijd' introduceerde voor de gehele periode 1795-1813 waarmee hij het slechte beeld van de Inlijving tot het gehele tijdvak uitbreidde.²¹

De Groningse hoogleraar Tellegen publiceerde in 1884 zijn boek *De wedergeboorte van Nederland* onder het motto dat men er toen weer op uit was de betekenis van de revolutie van 1795 'in de schaduw te stellen'.²² Hij benadrukte dat het tijdvak van 1813 en volgende jaren in vele opzichten de voortzetting was van wat de periode na 1795 had gebracht. Zo memoreerde hij dat Willem I de Franse belastingwetgeving, die tijdens de Inlijving was ingevoerd, voor een belangrijk deel weer verving door de regelingen die Gogel eerder in 1805 en 1806 had geïntroduceerd.

Colenbrander maakte echt werk van de studie van het tijdvak met een verzame-

16 Vreede, *De geschiedenis der omwenteling*, deel 1, 61.

17 Van Limburg Brouwer, *Wiselius*, 142 noot.

18 Schimmelpenninck, *Rutger Jan Schimmelpenninck*, deel 2, 146-147.

19 Thorbecke maakte deze opmerkingen in 1846-1847 in enkele recensies, zie Thorbecke, *Historische schetsen*, 97 en 152-154.

20 Jorissen, *De patriotten te Amsterdam*, viii-xiii.

21 Joor, *De Adelaar en het Lam*, 29, aangehaald in de inleiding van Grijzenhout e.a. (eds.), *Het Bataafse experiment*, 13.

22 Opmerking in een 'woord vooraf' bij de druk van 1884 van Tellegen, *De wedergeboorte van Nederland*.

ling brieven en memoranda, bijeengebracht in zijn *Gedenkstukken* in niet minder dan 22 kloeke banden.²³ In de daaruit voortvloeiende monografieën zag hij het laat-achttiende-eeuwse Nederland echter slechts als een speelbal van de grote mogendheden. Hij liet zich kleinerend uit over de patriotten en Bataven als ‘pionnen in het schaakspel van de internationale politiek’ en ‘marionetten van de Fransen’.²⁴ Wel was hij redelijk positief over Gogel die boven zijn tijdgenoten uitstak, ‘een der beste mannen van den Franschen tijd, een man van talent en karakter beide’.²⁵

Er rees wel verzet tegen het negatieve oordeel van Colenbrander over het patriottisme, een echte kentering ontstond echter pas na de Tweede Wereldoorlog. Dat gebeurde vanuit een nogal specifieke invalshoek, namelijk de vraag of de Franse en Duitse bezetting met elkaar te vergelijken waren. De gerenommeerde historici Van Winter en Geyl kwamen in 1946 los van elkaar tot de conclusie dat een dergelijke vergelijking volledig mank ging. Van Winter stelde dat aan het eind van de achttiende eeuw de regering in de Republiek in handen was van ‘een wraakzuchtige partij’, die met buitenlandse hulp haar tegenstanders vervolgde en in ballingschap hield. ‘Hetgeen zij wilde handhaven was uitgediend. Toen het bezweken was, verlangde niemand het terug.’²⁶ Geyl kwam tot dezelfde conclusie in een publicatie die meer aandacht kreeg, wellicht door de spectaculaire achtergrond. Het ging namelijk om een lezing die hij oorspronkelijk voor medegeïnterneerden in het gijzelaarskamp van St. Michielsgestel had gehouden. Ook hij legde er de nadruk op dat het ancien régime van Willem v, die door Gogel en anderen in 1795 was verjaagd, slechts bij de gratie van Engelsen en Pruisen had bestaan.²⁷ Veertig jaar later stelde Van Sas dat de omstandigheden zodanig verschilden dat een vergelijking met de Duitse bezetting een juist zicht op de politieke verhoudingen in de Bataafs-Franse tijd eerder belemmert dan bevordert.²⁸ Wel kreeg de discussie nog een nieuwe lading na de publicatie van studies over het repressieve karakter van het napoleontische bewind tijdens de Inlijving.²⁹ Als er toen sprake was van verzet, was immers wellicht op de meest notoire Fransgezinden toch ook het beladen hedendaagse begrip ‘collaborateur’ van toepassing.³⁰ Dat werd wel weer gerelativeerd door het feit dat na november 1813 van bestraffing geen sprake was en dat slechts enkelen van openbare functies werden uitgesloten.

Voor de discussie was nog van belang dat Geyl het Nederlandse karakter van de beweging van patriotten en Bataven benadrukte, de omwenteling van 1795 was uitgevoerd ‘met typisch Nederlandse bedaardheid en bezadigheid’.³¹ Verberne en Rogier schreven eveneens over een hervormingsbeweging van eigen bodem, in plaats van een Frans importartikel.³² Voor een aanscherping van deze stellingname

23 Colenbrander, *Gedenkstukken*, hierna verder aangeduid met de afkorting *GAGN*.

24 Colenbrander, *De patriottentijd*, deel 1, 4.

25 *GAGN*, deel 1, 297 noot.

26 Van Winter, ‘Bevrijding van bezetting in onze historie’, 145.

27 Geyl, *Patriotten en NSB'ers*, 36-37.

28 Van Sas, ‘Vaderlandsliefde, nationalisme en vaderlands gevoel’, 486.

29 Joor, *De Adelaar en het Lam*; Jensen, *Verzet tegen Napoleon*.

30 Van Sas, *De metamorfose*, 345.

31 Geyl, *Patriotten en NSB'ers*, 27.

32 Verberne, ‘De Bataafsche tijd’, 175; Rogier, ‘Uit verdeeldheid tot eenheid’, 253.